

ARCHITEKTŪROS IR DAILĖS SĄVEIKOS NAUJOSIOS TENDENCIJOS

Algimantas Mačiulis

Architektūros katedra, Vilniaus dailės akademija, Maironio g. 6, 01124 Vilnius, Lietuva

El. paštas algmaciulis@yahoo.com

Įteikta 2010 09 04

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos architektūros ir dailės sąveikos naujos tendencijos, analizuojama, ar keičiasi dailės kūrinių dislokacija šiuolaikinėje architektūroje. Architektūroje vyraujant meninių, stilistinių priemonių įvairovei, dailininkai ieško naujų meninės raiškos priemonių, netradicinio dailės kūrinių įkomponavimo. Pradėta kurti erdvinis vitražus iš skaldytų storo stiklo blokų ir plono spalvoto stiklo, juos laisvai derinant interjero erdvėje. Dailininkai, atsisakę tradicinio plokštuminio gobeleno, kuria erdvines kompozicijas iš siūlų. Keičiasi sieninės tapybos kūrinių forma, jų vieta architektūroje. Moderniajai plastikai siekiama suteikti naujų prasmų, keičiasi tradicinė skulptūros samprata. Skulptūros statomos neįprastose vietose – po tiltais, ant gyvenamųjų namų stogų ir pan. Naudojamos naujos meninės raiškos priemonės, pvz., vadinamasis „žemės menas“ ir kt. Kuriamos instaliacijos architektūroje, miesto plotuose, daugiausia alternatyviose erdvėse – apleistų pastatų patalpose, neišvaizdžiose miesto vietose. Svarstoma, ar grafitai (ital. *graffiti*) yra kūryba, meninės raiškos būdas ar paprasčiausia sienų, tvorų teplionė, pabrėžiama grafito ypatybė – nelegalumas, slaptumas.

Reikšminiai žodžiai: vitražai – stiklo erdvinės struktūros, erdvinis gobelenas, sienų tapyba, modernioji plastika, „žemės menas“, instaliacijos, grafitai, miesto viešoji erdvė.

Įvadas

Architektūros ir dailės sąveika – dviejų menų sąsaja viename kūrinyje, kur atskiras meno šakas jungia bendra idėja, vientisa kompozicinė sandara. Architektūra sukuria aplinką, kurioje gali tarpti dailės kūriniai, ji yra materialioji menų sąveikos bazė ir pagrindas. Dailės kūrinys architektūroje, būdamas sudėtinė kompozicijos dalis, turėtų paklusti pagrindinei architektūros idėjai, bendram sumanymui. Tačiau šis dėsnis ne visada galioja.

Senųjų stilių kūriniuose dailė, integruota į pastato tektoniką, tarytum įauga į architektūrą. Senovės Egipto monumentaliose statiniuose dailė neatskiriamai susijusi su architektūra, šios meno rūšys integravosi. Graikų ir romėnų orderio sistemoje dailės elementai pateikiami nekonstruktyvinėse vietose, nepažeidžia statinio tektoninės struktūros. Partenonas Atėnų Akropolyje – puikiausias architektūros ir skulptūros formų vienovės pavyzdys. Gotikinėse katedrose, nors fasadus dengia daugybė architektūros ir skulptūros detalių bei pagražinimų, galima išvelgti karkasinę

konstrukcinę schemą, langai su vitražais tampa neat-siejama gotikinės bažnyčios karkasinės kompozicijos dalimi.

Vėliau architektūros ir dailės tarpusavio ryšiai keičėsi. Dailės kūrinių sandara tapo labiau diferencijuota, savarankiška. Monumentaliosios dailės kūrinys dažnai nederinamas, mažiau priklausomas nuo architektūros. Dailės kūrinys savo meninės formos raiškumu, aktyvumu gali tapti dominuojančiu architektūrinio ansamblio elementu, akcentu, o architektūra, jos erdvės daugiau būna dailės kūrinių fonu. Kai kuriais atvejais dailės kūrinys, kontrastuodamas architektūros formomis, vizualiai griauna statinio „tektoniškumo“ įspūdį, formuoja naują, iliuzinę erdvę, keičia vidaus erdvės realios perspektyvos vaizdą ir pan. (apie tai plačiau monografijoje – Mačiulis 2003).

Ar keičiasi dailės kūrinių dislokacija šiuolaikinėje architektūroje, kai pastatai – geometriniai kūnai – ištiesai apvilkti veidrodiniais stiklo drabužiais? Išnyko masyvi siena, o lengva stiklo plokštuma tapo lyg priešprieša

sienos masei. Nauja architektūros forma skatina dailininkus ieškoti naujų raiškos būdų, netradicinės dailės kūrinių dislokacijos architektūroje.

Vitražai – stiklo erdvinės struktūros

Jau praeito šimtmečio septintame ir aštuntame dešimtmėčiuose Lietuvos vitražo dailininkai atsisakė tradicinės vietos architektūroje, t. y. lango angos. Pradėta kurti storo stiklo vitražus, kurie architektūroje naudojami kaip savarankiškos sienos ar pertvaros, formuojančios vidaus erdvę. Šie vitražai transformuojasi į architektūrą, tapdami tektoniniu pastato elementu. „Storas, skaldytas ir reljefinis stiklas atskleidė nepakartojamą praeinančios šviesos spindulių žaismą, išryškino nuostabaus grožio, subtilumo ir intensyvumo stiklo spalvos tonus, be galo įvairius spalvinius niuansus – nuo krištolinio skaidrumo iki matinio, tarytum tai būtų brangakmeniai. Vitražai iš storo, skaldyto ir reljefinio stiklo, montuoti naujomis medžiagomis, yra reikšmingiausias mūsų vitražistų kūrybinių eksperimentų rezultatas“ (Budrys 1968).

Įsisavinus storo spalvoto stiklo gamybos technologijas, pradėta kurti didelės apimties erdviniai vitražai – stiklo skulptūras. Dalis šių vitražų buvo skirta parodoms, tačiau vėliau rado vietą architektūroje. Dailininko Algimanto Stoškaus kūryboje šie erdviniai vitražai užima svarbią vietą. Stiklo erdvinės struktūros „Kovota dėl gyvenimo“ Statybininkų rūmuose Vilniuje (1968 m., architektas Algimantas Mačiulis) (1 pav.), „Skrydis“ Miestų statybos projektavimo institute Kaune (1975 m., architektas Algimantas Sprindys), „Šventinė siuita“ Svečių namuose Vilniuje (1979–1984 m., architektas Algimantas Alekna) bei

1 pav. Erdvinis vitražas iš storo stiklo blokų „Kovota dėl gyvenimo“ Statybininkų rūmuose, A. Stoškus, arch. A. Mačiulis. Vilnius, 1967–1968 m.

Fig. 1. Three-dimensional stained-glass “Fight for life”. Thick glass blocks. Builders' house. A. Stoškus, arch. A. Mačiulis. Vilnius, 1967–1968

„Gyvybės pulsas“ Juknaičių sveikatingumo centre (1984–1985 m., architektai Petras Grecevičius ir Stanislovas Kalinka) – vieni iš efektyviausių tokio tipo kūrinių naujoje architektūroje. Erdviniame vitraže „Gyvybės pulsas“ panaudota lazerio technika, kompozitorius Osvaldas Balakauskas specialiai sukūrė muziką. Optinio vaizdo ir muzikos jungtis akcentuoja šviesos kitimo niuansus.

Be storo stiklo luitų vitražų šiuolaikinėje architektūroje kuriamos stiklo erdvinės struktūros iš plono stiklo, jos pasižymi modernia forma, netikėtais nestereotipiniais sprendimais. Čia išsiskiria dailininko Eimučio Markūno kūrybiniai ieškojimai. Pavyzdžiui, erdvinis vitražas Lietuvos valstybinio komercinio banko interjere Marijampolėje (1993 m., architektas Dalius Cijūnėlis) (2 pav.). „Banko interjere per du aukštus įkomponuotas objektas nuolat „juda“ priklausomai nuo žiūrėjimo rakurso, kas žingsnį keisdamas savo padėtį erdvėje ir spalvinių dermių žaismą“ (Jasevičiūtė 1997). Kitas E. Markūno sukurtas vitražinis objektas „Takas“ Šiaulių oro uosto Skrydžių valdymo komplekse – tai spalvoto ir veidrodinio stiklo

2 pav. Erdvinis vitražas iš plono stiklo Lietuvos valstybinio komercinio banko Marijampolės filialo interjere, E. Markūnas, arch. D. Cijūnėlis, 1993 m.

Fig. 2. Three-dimensional stained-glass from thin glass in the interior of Lithuanian National Bank Branch in Marijampolė, E. Markūnas, arch. D. Cijūnėlis, 1993

piramidė, pastatyta ant grindų (1997 m., architektas Jonas Barkauskas).

Erdvinį vitražą „Atspindžiai“ Druskininkų elektros tinklų plaukimo baseinui sukūrė dailininkas Gintaras Dumčius (1998 m., architektas V. Gilius), prie sienų pritvirtintos atskiros vitražo dalys truputį pasvirusios, ryškios vitražo spalvos atsispindi baseino vandenyje (3 pav.). Neįprasti ir dailininko Artūro Macevičiaus vitražai architektūroje. Stiklo objektai „Svaigulys“ restorane „Liepų pavėsis“ Kaune (1995 m.) – tai kelių geometrinių elementų erdvinė kompozicija, apšviečiama liuminescencinių lempų šviesa, naudojamas skaidrus ar faktūrinis stiklas, metalo karkasas (4 pav.). Dailininkas stiklo objektus panaudojo ir restorane „Sandija“ (1995 m.), „Forto“ restorane (1996 m.), sanitarijos-veterinarijos inspekcijos posėdžių salėje (1999 m., visi Kaune).

Dailininkas Algirdas Dovydenas niekada nestokoja išradingumo, kiekvienai konkrečiai architektūrinei situacijai ieško naujo sprendimo. Pavyzdžiui, vitražus UAB „Alna“ administraciniame pastate su-

kuria centrinio holo grindyse, kur po storu stiklu paslėpti šviestuvai apšviečia kvadratinus vitražų blokus (1999 m., architektai Leonardas Vaitys, Saulius Mikštas ir Andrius Bakšys).

Šiuolaikiniuose interjeruose keičiasi ir šviestuvų dizainas: tolstama nuo pagrindinės apšvietimo funkcijos ir šviestuvai tampa daugiau stiklo struktūromis, skulptūriniais dariniais. Dailininko Valmanto Gutausko sukurtas šviestuvas „Vilnius“ SPA centrui Druskininkuose (2004 m., interjero architektė G. Pamerneckienė) – tai nuo grindų iki lubų nusitęsusi stačiakampė, azūrinė stiklo kolona. Panašią stiklo kompoziciją dailininkas V. Gutauskas sukūrė sveikatos ir sporto komplekse Anglijoje, Akfyldo vietovėje (2007 m., architektė D. Gutauskienė), kur 6,5 m ilgio dviejų dalių šviestuvas – stiklo struktūra – išsidėsto pastato holo erdvėje. Dailininko sukurtas sietynas Jungtinių Tautų Lietuvos salėse Ženevoje (2003 m., architektė J. Adomaitienė) – tai ovalinis karkasas, prie kurio derintas analogiškos formos balsvai matinis stiklas (Kogelytė-Simanaitienė 2007).

3 pav. Erdvinis vitražas „Atspindžiai“ elektros tinklų plaukimo baseine, G. Dumčius, archit. V. Gilius. Druskininkai, 1998 m.

Fig. 3. Three-dimensional stained-glass „Atspindžiai“ („Reflections“) above the swimming pool in Druskininkai. G. Dumčius, arch. V. Gilius, 1998

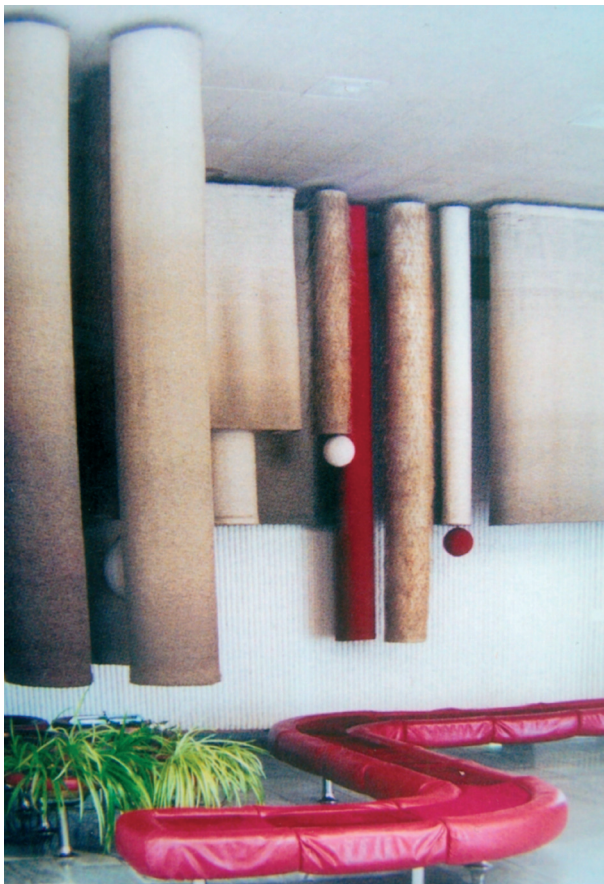
4 pav. Vitražinis stiklo objektas „Svaigulys“ restorane „Liepų pavėsis“, A. Macevičius. Kaunas, 1995 m.

Fig. 4. Stained-glass „Svaigulys“ („Dizziness“) in a restaurant „Liepų pavėsis“ („Shadow of a lime-tree“) in Kaunas, A. Macevičius, 1995

Erdviniai gobelenai. Sienų tapyba

Devintame dešimtmetyje ne tik vitražo, bet ir lietuvių moderniojo gobeleno meninės raiškos būdai taip pat pakito, meninė kalba tapo sudėtingesnė ir įvairesnė. Gobelenai dažnai primena abstrakčias tapybos drobes ar skulptūras iš siūlų. Dailininkė Zinaida Vogelienė sukūrė originalius erdvinius gobelenus. Pavyzdžiui, gobelenas „Vilnius“ Svečių namams Vilniuje, Latvių g. (1980 m., architektas Algimantas Alekna) – tai pusa-pvalės, vertikalios struktūros iš atskirų gobeleno juostų. Bene įspūdingiausi šios dailininkės sukurti erdviniai gobelenai Vilniaus santuokų rūmų interjerui (1984 m., architektas Gediminas Baravykas). Įvairaus ilgio ir skersmens vertikalūs, vargonus primenantys elementai iš siūlų, apvalios gobeleno erdvinės formos puikiai dera prie plastinių formų architektūros (5 pav.).

Dailininkė Silvija Gedrimienė sukūrė originalią kompoziciją „Kryžiaus kelias“ Šv. Juozapo kunigų seminarijos koplyčiai (1999 m., architektai Jūras Balkevičius ir Marius Šaliamoras). Stacijų kompoziciją iš gobeleno sudaro keturiolika dalių, kurios, būdamos nevienodos

5 pav. Erdviniai gobelenai Santuokų rūmuose, Z. Vogelienė, arch. G. Baravykas. Vilnius, 1984 m.

Fig. 5. Three-dimensional tapestry in the Marriage Palace in Vilnius, Z. Vogelienė, arch. G. Baravykas, 1984.

formos ir dydžio, išsidėsto sienos plokštumoje. Saviti dailininkės Minos Levitan-Babenskienės erdviniai gobelenai: „Improvizacija kristalų tema“ (1997–1999 m.), Olimpiniam spaudos centrui Maskvoje skirtas gobelenas (1980 m., architektas V. L. Antonovas), jis yra palubėje ir dengia konstrukcijas. Nauja meninė forma išsiskiria dailininko Felikso Jokubausko sukurta originali kompozicija „Madam Baterflai vėduoklė“ Pasaulio bankui Vašingtone, JAV (1996 m.) – neįprastos formos gobelenas iš plisė ir gofrė, filco, susidedantis lyg iš vėduoklių.

Erdvinė kompozicija iš žvejybinio valo parduotuvės interjere Kaune (dailininkė Jolanta Šmidtienė) įrengta sienoje ant veidrodžio, sukuria saulės šviesos išpūdį, kur mainosi vandens raibulių ir žvejų tinklo motyvai. Inga Likšaitė, naudodama virves, sukonstravo kitoje Kauno kavinėje tekstilinę optinę sieną, kuri lyg banguoja, juda. R. Juškevičienės sukurto užuolaidos Kauno SOTHYS grožio centrui yra susiūtos iš mažų gelsvai rusvai melsvų tonuotų kubelių, kurie taip pat pasižymi optiniais transformacijų niuansais. Ivetos Kolevaitytės kūrinys „Tyla“ pagamintas iš tekstilei nebūdingų medžiagų – plastmasinių vamzdelių. Ši chrominė, sidabriškai baltų atspalvių kompozicija, įmontuota laiptinės sienos nišoje, kontrastuoja architektūrinėje aplinkoje. Originalus dailininkių E. G. Bogdaniienės, G. Akelienės, P. Bartkevičiūtės Kauno kavinei sukurta tekstilės kūrinys „Katpėdėlė 3“ yra netaisyklingos trapecijos formos, ornamentinio piešinio, kai siuvimo siūlės nėra paslėptos, jos egzistuoja kaip grafinė raiška, šilti pasteliniai gelsvi tonai derinti su interjero koloritu (Petrauskienė 2003).

Keičiasi ir sienų tapybos kūrinų forma, jų vieta architektūroje, pastebimos naujovės. Dailininkė monumentalistė Nijolė Vilutytė, įgyvendinusi įspūdingą freskos ir grafito kūrinį „Paukščių takas“, skirtą Ritualinių paslaugų rūmams Vilniuje (1989 m., architektas Česlovas Mazūras), sukūrė originalų kūrinį – stacijas „Kryžiaus kelias“ Elektrėnų Marijos kankinių karalienės bažnyčiai (1998 m., architektas Henrikas Šilgalis). Tai lyg besivyniojanti drobulė, papiruso ritinys, juosiantys bažnyčios erdvę. Kompozicijoje vyrauja baltas, šviesus koloritas.

Prieš kurį laiką stebino dailininko Gytenio Umbraso sukurto miniatiūrinės freskos medžio drevėse Sereikiškių parke Vilniuje (1998 m.), kompozicija iš inkilėlių „Čiulbantis kryžius“ (2001 m.). Originalus, dvasingas dailininko sumanymas buvusio KGB pastato cokolyje Vilniuje iškalti sušaudytų kovotojų už Lietuvos laisvę vardus ir jų gimimo bei žuvimo metus (1998 m.). Sunku priskirti kokiam nors dailės sričiai G. Umbraso sukurto tekstus iš gėlių Neries krantinės betoniniuose blokuose.

Modernioji plastika ir instaliacija miesto erdvėse

Pastatas – materialus kūnas, jam būdinga tūrinė ir erdvinė forma, todėl architektūra dar vadinama erdvių kūrimo menu. Be architektūros, tūriniais menais laikoma ir skulptūra (Mačiulis 2003). Dabar keičiasi tradicinė skulptūros samprata, siekiama suteikti moderniajai plastikai naujų dimensijų. Kuriant konceptuališias skulptūras ieškoma naujo semantinio ryšio su architektūrine aplinka miesto erdvėse ar atskirų pastatų interjere. Daugėja abstrakčių kompozicijų ir instaliacijų.

Avangardiniame mene, be nusistovėjusių normų ir dogmų ignoravimo bei neigimo, viena iš svarbių ypatybių yra netikėtumo ir šokiravimo siekis. Naujasis menas pirmiausia siekia sugriauti praeitį, deformuoti senas formas. Avangardistams svarbu savo kūriniams suerzinti visuomenę, tada jų darbais pradeda domėtis, juos analizuoti (dažnai pradžioje piktinamasi). Tai galėtų iliustruoti skulptoriaus Mindaugo Navako „Kablų“ buvusių Geležinkelininkų kultūros namų fasade Vilniuje (6 pav.). Menininkas hiperbolizuotu kūriniu dydžiu bei abstrakčia forma siekė kontrasto tarp modernaus kūrinio ir „stalininės“ architektūros. „Kablų“ išauga iš frontono plokštumos, suardydamas orderinės architektūros tvarką. M. Navako sukurtos skulptūros *Reconnaissance* ant gyvenamųjų namų stogų rekonstruotame Berlyno Helerdorfo rajone (Vokietija, 1997–1998 m., 10 plieno objektų, aukštis 5–11 m) – dailės kūrinių neįprasto dislokavimo architektūroje šokiravimo pavyzdys.

Įgyvendinant „Vilnius – Europos kultūros sostinė“ projektą, skulptoriai Robertas Antinis, Mindaugas Navakas ir Vladas Urbanavičius sukūrė tris kūrinius Vilniaus miesto viešosiose erdvėse, jie sukėlė visuomenės susidomėjimą bei skirtingus vertinimus. R. Antinio kompozicija „Puskalnis“ Neries krantinėje, A. Goštauto gatvėje, šalia Seimo rūmų – vadinamojo „žemės meno“ kūrinys, kai siekiama peizaže palikti lyg natūralų savo ženklą, pirmenybė teikiama žemei, jos abstrakčiai formai (7 pav.). „Žemės menas“, kaip minimalizmo apraiška, išplečia meno ribas, yra kintantis ir prasmingas. Pasaulyje žinomi Isamu Noguchi, Michael Heizer'io, Richard'o Fleischner'io, Roberto Smithson'o ir kitų „žemės meno“ kūriniai, kuriuose socialinės ir poetinės reikšmės atskleidžiamos dideliame žemės meno „paveiksle“ ir kurie tampa peizažo bei meno objektais (Karsokienė 2005).

M. Navakas skulptūrai „Dviaukštis“ pasirinko neįprastą vietą – nuošalią erdvę Neries krantinėje, netoli vadinamųjų Mokslininkų namų. Kompozicija sudėliota iš granito gabalų (primenantį Orvydų sodybos akmens skulptūras), archajinėmis architektūrinėmis formomis sarkastiškai kontrastuoja su netoliese esan-

6 pav. Skulptūra „Kablų“ buvusių Geležinkelininkų kultūros namų fasade, M. Navakas. Vilnius, 1994 m.

Fig. 6. Sculpture „Kablų“ (“Hook”) on the facade of the former Railroader Recreation Center in Vilnius, M. Navakas, 1994

7 pav. Kompozicija „Puskalnis“ Neries krantinėje, R. Antinis. Vilnius, 2009 m.

Fig. 7. Composition „Puskalnis“ (“Half-hill”) on the embankment of the river Neris in Vilnius, R. Antinis, 2009

čiais Mokslininkų namais, jų „stalininės“ architektūros bokšteliu (8 pav.). V. Urbanavičiaus „Krantinės arka“ dešiniajame Neries krante lyg kanalizacijos vamzdis, agresyviai iškilęs virš upės ir kranto, sudrumstęs įprastą tvarką miesto erdvėse, bene labiausiai šokiravo, piktinino miestelėnus (9 pav.).

Skulptorius Kunotas Vildžiūnas, įgyvendindamas projektą „Vilniaus ženklai“ (2010 m.), sukūrė efektingas plastikos kompozicijas pateikiamas jas neįprastose vietose – po Vilniaus tiltais. Autorius skulptūras bandė derinti prie tiltų formos, dydžio bei proporcijų. „Karališkasis obuolys“ – sidabrinis rutulys, pakibęs tarp Antakalnio tilto konstrukcijų ir upės, atsispindi jos vandens veidrodyje (10 pav.). Harmoningai dera su

8 pav. Skulptūra „Dviaukštis“ šalia Mokslininkų namų, M. Navakas. Vilnius, 2009 m.

Fig. 8. Sculpture „Dviaukštis“ (“Two-storey”) next to the Scientists' Palace in Vilnius, M. Navakas, 2009

9 pav. Skulptūra „Krantinės arka“ Neries krantinėje, V. Urbanavičius. Vilnius, 2009 m.

Fig. 9. Sculpture „Krantinės arka“ (“Embankment arc”) on the embankment of the river Neris in Vilnius, V. Urbanavičius, 2009

Žaliuoju tiltu metalo žiedų kompozicija (11 pav.) bei gracingas lankas po Žvėryno tiltu (12 pav.). „Spindulysietis“ – 20 metrų ilgio smailė, kuri perveria Baltojo tilto konstrukciją, aukštai iškyla virš tilto horizontalės (13 pav.). Neabejotinai originali K. Vildžiūno išmone, be pagrindo spaudoje vadinta „Pakaruokliais po Vilniaus tiltais“ (Poškus 2010).

Ne mažesnė naujiena – instaliacijos miesto erdvėse. Instaliacija – viena iš šiuolaikinės dailės rūšių (jos teoriniai parametrai dar nėra galutinai nusistovėję), atsiradusi 20 amžiaus aštuntame dešimtmetyje Europoje. Dažnai instaliacija pateikiama kaip tyčiojimas iš paties kūrėjo, taip pat ir žiūrovų. Instaliacijos kuriamos alternatyviose erdvėse – apleistų pastatų, gamyklų patalpose, neišvaizdžiose miesto erdvėse ir pan. (eksponuojamos ir galerijose). Lietuvoje instaliacijas kuria „Akademinių pasiruošimo“, *Post Ars* grupės, dailininkai G. Akstinas, J. Gasiūnas, T. Gutauskas, E. Rakauskaitė, S. ir P. Stanikai, N. ir G. Urbonai ir kt. (Visuotinė lietuvių enciklopedija 2005).

Madingi tampa įspūdingi monumentalūs vadinamieji *„enviroment“* ai – kai naudojant didelius kiekius audinio, tarsi apvelkami pastatai, tiltai, iš audinio įrengiamos 40 km ilgio tvoros, vingiuojančios per teritorijas ir pan. Šių sumanymų autoriai Christo ir Jeanne Claude, šiuo metu gyvenantys JAV. Juos išgarsino Reichstago pastato Berlyne apvyniojimas audiniu (1995 m.), sunaudojant daugiau kaip 90 tūkst. kv. metrų medžiagos. Lietuvoje šios srities kūrinių nėra sukurta, nes jų realizacija gana brangi. Tačiau „apvilktais“ objektais galima pasigerėti ir Lietuvoje, kai statybininkai remonto metu pastatus apdengia apsaugos audiniais. Efektingai atrodė plastikine plėvele „apvilktas“ restauruojamas buvusios Ryšių ministerijos (dabar viešbučio) pastatas Katedros aikštėje,

10 pav. Skulptūra „Karališkasis obuolys“ po Antakalnio tilto, K. Vildžiūnas. Vilnius, 2010 m.

Fig. 10. Sculpture „Karališkasis obuolys“ (“Kings' apple”) under Antakalnis Bridge in Vilnius, K. Vildžiūnas, 2010

11 pav. Metalo žiedų kompozicija po Žaliuoju tiltu, K. Vildžiūnas. Vilnius, 2010 m.

Fig. 11. Composition of metal rings under Green Bridge in Vilnius, K. Vildžiūnas, 2010

12 pav. Metalo kompozicija po Žvėryno tiltu, K. Vildžiūnas. Vilnius, 2010m.

Fig. 12. Composition under Žvėrynas Bridge in Vilnius, K. Vildžiūnas, 2010

13 pav. Skulptūra „Spindulys-ietis“ ant Baltojo tilto. K. Vildžiūnas. Vilnius, 2010 m.

Fig. 13. Sculpture „Spindulys – ietis“ (“Beam-spear”) on White Bridge in Vilnius, K. Vildžiūnas, 2010

taip pat žalsvu audiniu dengtas restauruojamas Šv. Jonų bažnyčios bokštas Vilniuje (2010 m.) (14 pav.).

Ginčijamasi, ar grafitai (it. *graffiti*) yra kūryba, meninės raiškos būdas, ar paprasčiausia pastatų, sienų, tvorų teplionė, agresyvaus elgesio paauglių šėlionė. Grafitai atliekami aerozoliniais dažais, purškiant juos ant sienų paviršiaus. Viena iš grafitų ypatybių – jų atlikimo nelegalumas, slaptumas. Grafitai daugiausiai yra mėgėjiški, jų autoriai dažniausiai nėra profesionalūs dailininkai. Tai gatvės menas, populiariosios kultūros reiškinys, neigiantis elitiškumą, neiškeliantis kūrinio autoriaus svarbos (matomas turi būti pats kūrinys, o ne plušantis autorius). Grafitai žaloja, bjaurina pastatus, ypač kultūros paveldą, tuo atžvilgiu – tai vandalizmo veiksmas.

Išvados

1. Architektūroje, vyraujant meninių, stilistinių priemonių įvairovei, dailininkai ieško naujų meninės raiškos priemonių, netradicinės dailės kūrinių dislokacijos.
2. Pradėta kurti erdvinius vitražus iš storo stiklo skaldytų blokų bei plono spalvoto stiklo, jie laisvai įkomponuojami interjero erdvėje.

14 pav. Instaliacija „Apvilktas objektas“ – Šv. Jonų bažnyčios bokštas (rekonstrukcijos metu). Vilnius, 2010 m.

Fig. 14. Installation, “Building under the cloth” – tower of St. Johns' Church in Vilnius (during reconstruction), 2010

3. Dailininkai, atsisakę tradicinio dviejų matavimų gobeleno, kuria erdvines kompozicijas iš siūlų.
4. Keičiasi sienų tapybos kūrinų forma, jų vieta architektūroje.
5. Siekiama suteikti moderniajai plastikai naujų dimensijų, keičiasi tradicinė skulptūros samprata, skulptūros statomos neįprastose vietose, naudojamos naujos meninės raiškos priemonės („žemės menas“ ir kt.).
6. Kuriamos instaliacijos miesto erdvėse, daugiausia alternatyviose vietose – apleistų pastatų patalpose, neišvaizdžiose miesto teritorijose.
7. Svarstoma, ar grafitai yra kūryba, meninės raiškos būdas, ar paprasčiausia sienų, tvorų teplionė, vandalizmo veiksmas.

Literatūra

- Budrys, S. 1968. *Lietuvos vitražas*. Vilnius: Vaga. 3 p.
- Jasevičiūtė, V. 1997. Vitražinis „erdvėlaisis“ interjere, *Arkitektas* 2–3: 90.

Karsokienė, G. 2005. *Peizažo magija architektūroje ir Žemės mene*: referatas. VDA Kauno fakultetas. 16–17, 19–24 p.

Kogelytė-Simanaitienė, R. 2007. Valmanto Gutausko kūryba: stiklu sutvarkyta šviesa, *Archiforma* 2: 110–115.

Mačiulis, A. 2003. *Dailė architektūroje*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 40–41, 261 p.

Petrauskienė, K. 2003. *Šiuolaikinė lietuvių tekstilė interjere*: referatas. VDA Kauno fakultetas. 16–17, 19–24 p.

Poškus, V. 2010. Pakaruokliai po Vilniaus tiltais, *Literatūra ir menas* 27: 8.

Visuotinė lietuvių enciklopedija. 2005. *Instaliacija*, t. 8. Vilnius. 150 p.

NEW TRENDS OF INTERACTION BETWEEN ARCHITECTURE AND ARTS

A. Mačiulis

Abstract. This paper deals with new interaction trends between architecture and arts, also trying to answer a question whether the location of artwork in contemporary architecture has changed. In today's variety of artistic and stylistic tools in architecture, artists are looking for new means of expression, non-traditional ways of arrangement of their artwork. They started making three-dimensional stained-glass pieces from fragmented thick glass blocks and thin colored glass by placing them freely in interior spaces. Abandoning traditional plane tapestry, artists make spatial compositions out of yarn. The form of murals and their place in architecture have been changing. New meanings are sought for modern plastic art as the traditional understanding of sculpture has been redefined. Sculptures are placed in unusual places, such as under bridges, on roofs of residential houses, etc. New expression means, such as the so-called Earth Art and others are used. Installations are applied in architecture, urban areas and alternative spaces (abandoned buildings, unrepresentative urban areas, etc.). Discussions are held whether graffiti should be considered an art, way of artistic self-expression or simple impairment of walls and fences emphasizing illegality and secrecy as an essential feature of graffiti.

Keywords: stained-glass, three dimensional structure, three-dimensional tapestry, wall painting, modern plastic art, land art, installations, graphite, urban public space.

ALGIMANTAS MAČIULIS

Doctor of the Humanities (architecture), Professor, Department of Architecture, Vilnius Academy of Fine Arts, Maironio 6, 01124 Vilnius, Lithuania. E-mail: algmaciulis@yahoo.com.

Teaching: architectural composition, the history of modern architecture, critical analysis of architecture. Membership: member of the LAS (Lithuanian Union of Architects) and Lithuanian Art Historians' Society. Projects: author of 25 projects of architectural design. Publications: author of about 120 scientific publications, a textbook (in Lithuanian) *Architecture. Styles. Composition and Interaction of Arts* (1997), a monograph (in Lithuanian) *Fine Arts in Architecture* (2003), *Architects Simonas and Gytis Ramunis. The Father and Son* (2004); *Architects Algimantas and Vytautas Nasvytis* (2008); co-author of the book (in Lithuanian) *Architects of Lithuania* (2002). Research interests: modern processes in architecture, interaction between architecture and art.